

13
1701
22^a
D. D. E. V.
DISSERTATIO INAUGURALIS PHYSICO-MEDICA
de

**PEREGRINA-
TIONIBUS SANITATIS
CAUSA INSTITUENDIS,**

Quam
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. FRIDERICO WILHELMO,
REGNI BORUSSIÆ ET ELECTORATUS
BRANDENBURGICI HEREDE, ET RELIQUA,
In Alma Regia & Electorali Fridericiana,

EX DECRETO GRATIOSISSIMÆ FACULTATIS MEDICÆ,
SUB PRÆSIDIO,

DN. FRIDERICI HOFFMANNI
D. Med. & Phil. Nat. Prof. Publ. Medici Regii & Elect.
Aulici atque h. t. Facult. Med. Decani

*MÆCENATIS, PRÆCEPTORIS, PROMOTORIS ATQUE HOSPITIS SVI
omni observantia genere jugiter colendi*

PRO DOCTORIS GRADU

Privilegiisq; in arte Medica rite obtinendis
die XII. Augusti An. M. DCCI, horis ante & pomeridianis
publice eruditorum disquisitioni submitte

**M. GEORGIUS THEODORUS Barthold/
Teudicensis Misnicus.**

HALÆ MAGDEB. Literis Chr. Henckelii, Acad. Typ.

D. D. A. N. N.
DISSERTATIO INAUGURALIS PHYSICO-MEDICAE

PER ERGINA-
TIONIBUS SANITATIS
CAUSA INSTITUENDIS

RECTORI MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO REXI AC PRINCIPIS

DR. FRIDERICO WILHELMO

REGNI BORUSSIE ET ELECTORATUS
BRANDENBURGICI HEREDI ET RELIQUA

In Alma Regia & Electorali Universitate
ex decreto consistorii facultatis medicae

SUB PRÆSIDIO

DR. FRIDERICI THOMASII

D. Med. & Phil. Soc. Publ. Medicæ Regiæ Lipsiæ

ANNO 1810

PRO DOCTORIS GRADU

Privilegium in arte Medica & Pharmacia

die XII Augusti An. M. DCC. lxxxi in Lipsiensi

M. GEORGII THOMÆUS SENNERI

Thomæus M. Senneri

HALE MADGET, Impressor Cur. Henrici, Acad. Typ.

Reverendissimo Serenissimo atque Celsissimo
Principi ac Domino

**DN. MAURITIO
WILHELMO,**

Duci Saxoniae, Juliae, Cliviae, Montium, An-
griae & Westphaliae, Postulato Administratori Episcopatus
Martisburgensis, Landgravio Thuringiae, Marchioni Mis-
niae & utriusque Lusatiae, Comiti Marcae & Ravens-
bergae Dynastae Ravensteinii

Principi ac Domino meo clementissimo

Nec non

Serenissimo atque Celsissimo

Principi ac Domino

**DN. FRIDERICO
ERDMANNO,**

Duci Saxoniae, Juliae, Cliviae Montium, An-
griae & Westphaliae, Landgravio Thuringiae, Marchioni
Misiae & utriusque Lusatiae, Comiti Marcae & Ravens-
bergae, Dynastae Ravensteinii.

Principi ac Domino meo clementissimo

*CELISSIMI PRINCIPES
DOMINI CLEMENTISSIMI.*

Eniam dabitis, principes indulgentissimi, quod leves haec pagellas sacris Nominibus Vestris audeam consecrare. In eo virtutum, quæ Principes decet, cursu nunc versamini, ut subditis certissima spes sit, fore ut ad summum optimorum principum culmen efflorescatis. Sive enim magnam sollicitamque curam intueamur, qua ætas vestra in primo vigore constituta ad optima quæque formatur: sive excellentem animorum vestrorum indolem, qua incitamento quodam Aviti atque saxonici sanguinis stadium
egre-

egregiarum virtutum decurritis: utrumque sane
coeptam fiduciam nostram mirifice confirmat. Ni-
hil ergo magis fovent subditi Vestri quam ut po-
sit adolescentiæ annis, vita Vobis longæva, be-
neficio optimi Numinis contingat. Qui aulæ sacra
intelligunt solliciti sint de ingerendis studiis ad
subditos regendos utilibus: meæ professioni cor-
poris salus sanitasque unice commendata. Ut er-
go bonum civem ac subditum decet, omnem stu-
diorum meorum rationem eo direxi, ut eam spe-
cimine aliquo Vobis Principes juventutis Optimi
probarem. Acceperam nuper sermone alio-
rum medicos, quos in hac arte excellentissimos
habetis, peregrinationem Vobis svasisse, sanitatis
causa instituendam. Quicquid de fama hac sen-
tire liceat, id profiteri habeo, mihi inde occasionem
subnatam, speciminis Academici loco in hac ma-
teria animum meum paulisper defigere atque
hanc ipsam, Vestris Nominibus sacram, de pere-
grinationibus sanitatis causa instituendis scribere
Disputationem. Admittite igitur Principes juven-
tutis Optimi hos subditi Vestri conatus. Equidem
sub-

subsidia quibus studia Academica per aliquot annos sublevata sunt, me Vobis totum asserunt: sed nihil nunc est in viribus meis, quo grati submississimi que animi testimonium reddam. Deum immortalem precor ut Vos Dominos meos Clementissimos salvos atque incolumes præstet, ut cursum studiorum virtutumque Principe dignissimarum sub tutela Serenissimæ Principis, Matris Vestræ heroinis virtutibus ultra sexum suum instructæ in spem subditorum bonorumque fiduciam conficiatis.

*Celsissimi Principes,
Vestris Celsitudinibus*

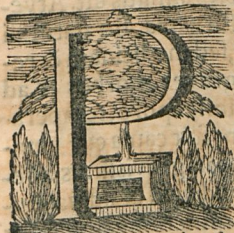
Subjektivissimus servus

M. GEORG. THEODORUS Bartholdi
Teudicenf. Misn.

PROOEMIUM.

Ræstantissimum illum mortalium thesaurum, puta sanitatem a causis externis, quæ non semper sunt in potestate nostra maximam partem pendere, innumeraque esse, quæ ipsam vitare ac labefactare possunt, nemo nisi qui plane ignarus est rerum physicarum in dubium vocabit. Ipse animus hominis tamesi omnis materiæ expers sit, attamen tanta vi pollet, ut celerrime œconomiam corporis pervertat & sanguinis circulum, a quo vita ducitur conturbet, sicuti id ipsum luculenter testantur graviora animi pathemata. Non sufficit autem in homine intus malorum & ægritudinum ipsius fontem esse quærendum, sed extra ipsum ex rerum corporearum ordine tam numerosa reperiuntur, quæ periculum vitæ intendunt, ut cognoscere & rite ac sufficienter ea ipsa discernere, certe perdifficile artis ac scientiæ opus sit. Ex omnibus tamen nihil præsentius vitam ac valetudinem tuetur, & hanc quoque vitare ac destruere idoneum est, quam catholicum illud æthereo aereum fluidum, sine cuius usura nullum ex animantibus vita perfrui potest. Nemo autem rectius hæc intelligit, quam qui physicæ nobilissimum

studium cum medicina conjungit ; hic indies animad-
vertit ad repentinas aeris pro diversa ventorum ac
tempestatum natura, mutationes corpora præsentissime
affici, illorumque nec non animi functiones immutari, a-
deo vt sævissimi & epidemiales morbi ab infæto & vitia-
to aëre originem suam certissime petant, sicuti id lauda-
tissimo labore in nuperrime editis observationibus me-
teorologicis deducere Excell. Præses annisus est. Atve-
ro non morborum tantum aër existit causa, si a naturali
& sibi debita temperatura deflectit, sed medicinam & re-
medium etiam præbet aduersus graves morbos & ad
tuendam valetudinem efficacissimum, si puro, tempera-
to ac benigno utamur. Et hæc jam fuit causa cur vere-
rum sapientissimi medici tantopere in gravissimis affe-
ctibus, ubi vix locum invenit alia medicina & ad valetu-
dinis integritatem conservandam, mutationem aëris &
peregrinationes ex una terra in aliam commendave-
rint. Dolendum certe hodierno tempore est, quod fe-
re plane in desuetudinem ille laudabilis sanitatem ser-
vandi ac recuperandi abierit mos, cum ex pharmacopo-
liis tantum remedia adversus morbos frustraneo certè
sæpissime successu petere solenne sit. Cum autem hanc
rem paulo acrius & penitius sub rationis examen voca-
verim, rem certe fore utilissimam judicatum est ut spe-
ciminis inauguralis loco aeris mutationem & peregrina-
tionem ceu magnum remedium non modo commen-
dem, sed & clarissima veterum autoritate, experien-
tia & rationum solidarum pondere illud firmem atque
corroborem, utpote sic futurum arbitror ut longe com-
modius quis ex magno morbo convalescere possit, ac si
pretiosa variorum remediorum genera summo sæpius
cum fastidio atque molestia in usum adhibeat. Omnipo-
ten-

tentem autem humillima prece invocamus Deum ut, gratia sua benignissima hunc laborem & cogitationes huic negotio impensas fovere ac secundare in proximi magnum emolumentum dignetur.

CAP. I.

de

PEREGRINATIONIBUS VETERUM SANITATIS
CAUSA SUSCEPTIS.

§. I.

ANtiquissimum consilium est ad sanitatem firmandam & morbos avertendos ipsa aëris mutatio inque alia loca migratio. Ita magnus noster Hippocrates Lib. IV. Epidem. Sect. V. r. 19. in morbis longis solum vertere suadet, quem locum intendit Erotianus dum ait: γῆν μεταμείβειν ἢ γὰρ πορεύεσθαι ἀμείβειν γὰρ τὸ ἀλλάσσειν καὶ μεταπορεύεσθαι. Migratio interdum medicina & in morbis mutatio loci sepe salutifera. Ita etiam Galenus Libro de vteri cura. Corpore languentibus peregrinationem & equitationem commendat. Et Avicenna Libr. I. tit. IV. p. 72. Ex generibus medicationum esse, scribit mutationem de terra ad terram & de aëre ad aërem. Seneca de Tranquill. animi c. 15. p. 541. prodidit. Aliquando vestatio, iterque & mutata regio vigorem dabunt. Eleganter Strabo Lib. 5. p. 238. scribit: Quos senectus affligit vel adversa valetudo e Roma Neapolim secessum faciunt. At vero ut magis nostram firmemus sententiam, e re fore duco, ut specialiora quadam exempla ex veterum clarissimis monumentis adferamus, quibus liquido intelligi possit, ad corporis robur & valetudinem adversam abigendam multum valere peregrinationes aerisque immutationes. Primum autem in medium proferam Ciceronis exemplum qui Libr. de claris Orat. c. 16. de seipso ita scribit: Erat eo tempore in nobis summa gracilitas & infirmitas corporis, procerum & tenue collum; qui habuimus & qua figura non procul abesse putatur a vitæ periculo, si

accedit labor & laterum magna contentio. Eoque magis hoc eos quibus eram charus commovebat, quod omnia sine remissione, sine varietate, vi summa vocis & totius corporis contentione dicebam, itaque cum me & amici & medici hortarentur ut causas agere desisterem, quod vis potius periculum mihi adendum, quam a sperata dicendi gloria descendendum putavi. Sed quam censerem remissione & moderatione vocis & commutato genere dicendi me & periculum vitare posse & temperatius dicere, ut consuetudinem dicendi mutarem, ea causa in Asiam mihi proficiscendi fuit. Paucis interiectis dicit: se venisse Athenas, & per sex menses ibi mansisse; postmodum totam Asiam peragrasse, denique Rhodum venisse &c. Quod verò hac ipsa migratione sanitati pristinae fuerit restitutus innuit his verbis: Ira recepi me biennio post non modo exercitior, sed prope mutatus. Nam & contentio nimia vocis reciderat, & quasi reserverat oratio, lateribusque vires & corporis mediocrius habitus accesserat. Idem ad Gallum Lib. VII. Epist. 26. scribit: Cum decimum jam diem graviter ex intestinis laborarem, fugi in Tusculanum; sed visa est mihi vel loci mutatio, vel animi etiam relaxatio, vel ipsa fortasse jam senescentis morbi remissio profuisse.

§. II.

Ad hamoptisim & quæ ex ipsa nascitur phthisim sanandam veteres navigationem ex Roma in Ægyptum majorem in modum commendabant. Spectat huc egregius Plinii locus L. V. Epist. 19. qui de Zosimo liberto suo ad Paulinum ita scribit: Ante aliquot annos dum intente, in præterque pronunciat, sanguinem reiecit, atque ob hoc in Ægyptum missus a me post longam peregrinationem confirmantia rediit nuper: deinde dum per continuos dies nimis imperat voci, veteris infirmitatis tussicula admonitus rursus sanguinem reddidit, quæ excausa destinavi eum mittere in prædia tua qua Foro Iulii possides, audivi enim te sæpe referentem esse ibi & aerem salubrem & lac hujusmodi curationibus accommodatissimum. Qua de re plura elegantia congestit clarissimus Cellarius in antiquit. med. pag. 38. Neque omittendus est pulcher hanc in rem locus qui existat, apud Hieronymum Magium Miscell. 18. 38. & Rhodiginum L. 18. c. 38. ex Galeni Therapeutices quarto adversus Thessalum & Affectatores: Si in-

inquit, medicaminum series numerosa cum dietæ ratione nil prorsum ægritudinem allevavit, ἀποπέμψασιν ἢ Διβύνην τὸν ἀνθρώπον. i. e. in Lybiam hominem remittent; Ex classicis enim authoribus exploratus est homines in Africa salubri esse corpore ac plerosque dissolui senectute, morbum haut sæpè superare quenquam.

§. III.

De cætero non modo ad ægritudines propugnandam, sed & ad valetudinem confirmandam & præservationem a multis incommodis mutationem cæli inibant Veteres. Sic *Treunerus ad Cluverum p. 172.* meminit, Reges Persarum pro quatuor anni partibus sedes imperiales mutasse, idque ulterius demonstrat *Neander in præf. ad Erotem, Græc. lingv. p. 44.* quando scribit: *Susa est civitas ubi Reges Persarum hyeme ob mitiorem cæli plagam degebant, quod is regionum tractus tum salubris & temperatus, tum etiam inter paucos amænissimus esset. In æstatis autem caloribus maximis Ecbatana petebant montosis sita locis ac algidis ac flatibus exposita frigidis. Autumnum vero omnem in Persepoli transmittabant; Reliquum anni spatium Babylone morabantur. Idem testatur Athenæus L. 12. 2. additque Parthorum Reges Ver traducunt Rhagis hyemem Babylone, in Hecatompylo quod ex anno superest transfigunt. De Parthis Curtius dicit L. V. c. VIII. §. 1. quod Ecbatana æstiva agentibus sedes sit; & Freinsheimius in notis addit rationem: quia Ecbatana æquiloni obversa per æstatem friget, cum in Asia vapor solis parsim omnia accendat.*

CAP. II.

CAUSAS PEREGRINATIONIS EXPONIT.

§. I.

A Ntequam in ulteriorem elegantissimæ hujus materiæ tractationem descendamus & loca salubria ab insalubribus probè distinguamus & quibus ægritudinibus itinera convenientia exponamus, operæ erit pretium, ut causas peregrinationis & quare ipsæ valde præficuæ

ficæ sint, afferamus. Conducunt autem peregrinationes maximè quoniam animum diuturnis curis, ac negotiis festum ingenti voluptate demulcent, adeo ut pacatus & tranquillus ipsi status reddatur. Quantam autem potentiam animus habeat in corpus & quantum faciat ad conservationem vitæ & san- nitatis, autoritate & experientia medicorum clarissima abun- dè exploratum est. Pulchre *Plato* optimus sapientiæ magister in principio *Charmidis* gravissimè scribit: *Fieri non potest, ut ani- mo malè affecto, non corpus etiam una laboret, & rursus animus benè affectus vis sua quoad fieri potest optimum reddat corpus;* nam qualis animus est, talis spirituum motus, qualis spirituum motus, talis motus cordis & arteriarum, tonusque partium, & qualis par- tium tonus motusque cordis & arteriarum talis cir- culatio, & qualis circulatio, talis est sanitas. At vero tranquillus animus non modo sanum servat corpus, verum & sanationem morborum efficaciter promovet. Pulchrè scribit *Bardus in medico polito*, p. 310. *Cor lætum benefacit medicinæ, tunc enim medicamentum proficit & iuvat, dum alacri ani- mo est qui illud accipit.* Item *Kühnius ad Laetium* p. 517. *Cor sa- nans est cor lætum & hilare.*

§. II.

Comparatur autem tranquillitas animi in itineribus, dum animus planè ab ordinariis occupationibus & objectis, quæ curas, quæ sollicitudines injungunt, distringitur, sed ver- satur & delectatur novis rebus quas in itinere cum cupiditate perspicit; Cupidissimi enim omnes sumus novarum rerum quas in peregrinis locis deprehendere licet. Huc accedit quod conversatio cum hominibus doctis & peregrinis non parum momenti ad animi relaxationem afferat, quorum etiam referri potest visitatio amicorum in conviviis; *Menedemus philosophus apud Laetium Lib. 2. segm. 133.* dicitur *Φίλωνόδο- χος* ex eo, quod ad loci insalubritatem vel evitandum vel minuendam frequentius inter amicos hospitesque in conviviis exilavaverit ani- mum, cuius sultura corpus quoque sustinetur. Ex hoc factum est, quod veteres Romani item Byzantini inter summa deliciarum ge-

genera peregrinationes retulerint. Quid enim suavius atque jucundius vitæ mortalium contingere potest, quam si animus colloquiis, conversatione & convictu amicorum jucundissimo indies pascitur & sensus suavissimis multis novisque rebus occupati sunt, hoc pacto enim animus roboratur, erigitur, excitatur & hinc sanguinem & humores temperatè movendo & spiritus exsuscitando nec morbi injurias admittit, vel si admiserit, citius ac celerius dispellit.

§. III.

Secunda causa cur peregrinationes à medicis etiam atque etiam suadendæ ac commendandæ sint, salubrior aeris est constitutio. Optima ratione veteres aerem occultum vitæ pabulum dixerunt. Et *Varro* animam definivit per aërem ore conceptum, tepesfactum in pulmone, fervefactum in corde, diffusum in corpus, utpote reverà aër anima animantium est, maximè quoad principium materiale. Hinc etiam *Hippocr.* de morbo sacro scribit: *Aer sensum & motum membris præstat.* Etenim spiritus sanguinis & tenuissimum illud nervorum fluidum, quod motum membris præstat & fluores vitales in nativa sua mixtura, fluiditate, spirituaſcentia servat & incongruum ab ipsis secernit, maximam partem dependet ab aere, qui introsubiens vasorum pnevmonicorum poros elasticis æthereis partibus suis in sanguinem admissis, rarefactivam spirituaſcentiam, vitalem organum ac spirituum materiam ingenerat, unde perspicua est ratio, cur ad aerem minus serenum, impurum, turbidum, corporis & animi vires mox concidant & non parvæ molestiæ in languidis membris exoriantur; cum ex adverso aere liquide sereno, sincero ac puro existente corpus mox inde percipiat non leve robur & malorum alleviamentum. Ab aere ventorum flatu variè modificato morborum epidemiorum originem duci ac derivari debere, id fufius nuper deduxit *Excell. Praes in observationibus barom.* Respexerunt huc omnes veteres & prudentiores medicorum, qui consilium loca mutandi dederunt, ut ex aere minus salubri concedant ægri in salubriorem, ad spirituum refectionem, qui-

B

bus reſectis & amiſſa ſanitas facilius redit & morborum prom-
pta fit ſanatio. Quocirca magna certe in morbos omnes res
eſt loci, quo circumfundimur per aerem. Quemadmodum e-
nim ex transmigracione unius regionis in aliam propter inſve-
tudinem morbi per facile ſuſcitantur, maximè ſi ab aere impu-
riore in ulgiñoſum fiat tranſitus: ita etiam ex adverſo ſanitas
redit, ſi ex inſalubri regione tranſeamus in ſalubriorem.

§. IV.

Svadenda quoque itinera ſunt ob aquarum puriorum &
ſalubriorum uſum. Aqua enim catholicus quidam, ſumme
neceſſarius ad nutritionem & animantium vitam ac ſanitatem
conſervandam liquor eſt, quo intimè invicem uniantur ac mi-
ſcentur diverſa ſangvinem & nutritionem conſtituentia corpu-
ſcula, ita ut mediante ſimplicisſimo hoc humido omnis nutri-
tionis, augmentationis omniſque excretionis perneceſſarium
negotium, imo ipſe humorum vitalis motus perficiatur. Qua-
propter multum intereſt, cujus naturæ ac indolis ſit ipſa qua
indies fruimur aqua, cum experientia addoceat, maximam eſſe
aquarum diverſitatem præſertim ratione ingredientium ac e-
lementorum quæ ex terra ejusque contentis hauriunt. Non-
nullæ ſalis muriatici, alumnioſi vel vitriolici quantitatem re-
condunt, ſi in clauſo vaſe per alembicum fiat evaporatio. Aliæ
multum terræ cuſtodiunt, unde ſæpius vidimus ex aquis fre-
quentiſſima cohobatione deſtillatis remanſiſſe inſtar lapidis
duram & ſolidam ſubſtantiam. Quædam calcario lapide re-
fertæ ſunt, cujus indicium apparet, quando oleum tartari per
deliquium inſunditur, tunc in momento albeſcunt, decidenti-
bus ex poris aquæ lapidis calcarii minutiis, cujus generis etiam
obſervatæ fuerunt nuperrimè exortæ aquæ iſtæ ſalubres prope
Staffurtum, quæ ſimul ſalis communis inſignem alunt quan-
titaſtem, unde & alvum & urinam ſatis validè ſollicitant, neque
illis qui ſalia copioſa, morboſa in ſuccis fovent proficua obſer-
vantur. Nonnulla loca valdè dulces, ubi pingvis argillacea
terra fundum ex quo oriuntur occupat, aquas fovent
quæ utilitate ac uſu egregio ſe commendant. In u-
niverſum autem hic tenendum aquas illas ad ſanandum
eſſe

esse optima indolis, quæ levitate atque subtilitate præ aliis eminent, inodoræ, omnisque saporis expertes & quæ ad nullius salini liquoris affusionem turbantur vel diaphaneitatem suam amittunt; quo spectant etiam quæ extremo frigore circa scaturiginem non congelantur, tales certè sunt valetudini tuendæ, imò. morbis sanandis accommodatissimæ, si ad sitim sedandam non modo usurpentur, sed & paulo largiori copia præsertim æstatis tempore potentur. Valet illud maxime ubi salia excrementitia lympham & sanguinem collutulant & dolores, exulcerationes, fluxiones varii generis excitant; utpote non datur certior medicina morborum salinorum, quam aquæ puræ sufficiens potus.

§. V.

Ex omnibus autem quæ fama & viribus celebres sunt maxime eminet Nilotica, quoniam longissimus calidarum quas percurrit, nilus terrarum tractus est. Nilus quippe ortus ultra æquatorem non procul à tropico capricorni, Zonam torridam præterfluens per utramque Æthiopiæ ac utrumque Ægyptum citra tropicum cancri mare mediterraneum subit, igitur in tam longo & præcipiti cursu aqua Nili multipliciter frangitur ac comminuitur, eaque catatupis devoluta variis per plana fluit, nullis inquam nubibus obducta, ubi a solis calore continuo percoquitur, quæ præcipuè ejus bonitatis causa arbitratur. Auget Niloticæ aquæ excellentiam ros è cælo defluus quotiescunque Nilus exundat, qui cum purificet aerem ita ut universales morbi desinant, aquam etiam præstantiorem reddit, unde ejus dulcedo, salubritas, fecunditasque. Nam quod mulieres & cætera animalia in Ægypto plures uno nisi fœtus pariant, in Niloticam aquam refunditur. Nec alius antiquis regibus potus. Quinimo Philadelphus, cum Berenice filiam Antiocho Syriæ Regi *Θεός* dicto uxorem dedisset, identidem Nili aquam ad eam jussit deferri, ne aliam biberet. Fusius hac de re agit in *Misc. N. C. D. II. A. VI. App. p. 84. seq.*

§. VI.

Deinceps laudem & commendationem etiam merentur migrationes propter corporis exercitationem ac motum, qui

per se ad valetudinem tuendam remedium est efficacissimum, sicuti nuper in Dissertatione quadam luculeter id ipsum ab Excell. Præside fuit demonstratum. Et quoniam intermissio motuum ac exercitationum causa adversa valetudinis ut plurimum est, ita illam removere nihil magis aptum, quam æquabilis corporis motus, qualis est vectio in curru, in navi & equo; dum enim totum corpus æquabiliter sic concutitur, ipsaque viscera simul tremulo motu agitantur, accidit, ut sanguis & humores hâc ratione ad promptiorem motum & circulum exciteatur, unde sanguis non solum subtilifatur fluidiorque redditur, sed & viscosi ac crassi humores ex glandulosis partium tubulis excutiantur & in cavitates excrementis colligendis dicatas deponuntur. Meretur maxime legi *Sydenhamius de Podagra* qui mirificè p. 35. magnificat illud incredibile emolumentum, quod illi, qui morbis chronicis plerisque, præcipuè verò phthisi laborant, ab equitatione percipiunt, quod genus exercitii digestionem singulas invigorat firmatque, dum à continuâ corporis succussione calor naturalis accenditur & organa secretioni destinata in munere depurandi sanguinis ritè fungendo promoventur: unde necesse est, ut sequatur digestionum deperditarum quasi renovatio quædam. Huc etiam referendum, quod *Oribasius ex Antyllo Lib. VI, Coll. Med. cap. 24.* notavit: *Equitatio (nempe vehemens) magis quam omnes aliæ exercitationes corpus & præsertim stomachum firmat & sensuum instrumenta purgat, eaque reddit acutiora, sed thoraci exercitatio hæc est infensissima.*

CAP. III.

de

LOCORUM IN QUÆ PEREGRINATIONES SUS-
CIPENDÆ SALUBRITATE.

§. I.

Expositis iam abundè causis, quæ medicos movere debent, ut peregrinationes in alia loca svadeant agrotantibus, res jam & ordo poscere videtur, ut commemoremus & recenseamus ea loca quæ & veteribus & nostri temporis medicis ob salubritatem placuerunt, ut eo mitterent homines. Antiqui *insulas Canarias fortunatas* vocarunt ob aeris miram temperiem cælique clementiam vid. *Columbus in Navig. Roterodam. Anno 1616. p. 2.* Præterea *Hispania* ob salubritatem mirum in modum celebratur. Sic *Nonius de Hispania p. 16.* ita scribit: *An cæli temperiem quaris? tota ea vitalis ac perennis salubritatis est, adeo ut beatorum hic felices sedes & campos Elysius Homerus statuerit teste Strabone, quippe nec violento aestu excoquitur, aut nimio frigore tellus adurit, non ventorum procellis aut gravi paludum nebula obnoxia, sed aura est suda serenæque.* Inspecie vero p. 83. de *Granata Hispania* urbe hæc scribit: *Urbs Granata Hispania gaudet aeris temperie saluberri- rima, nec nimis austrinis obnoxia aestibus, aut arctois frigori- bus objecta, sed media axis utriusque vernanteque gaudet tem- perie. Madritum omnium Hispanorum consensione saluberri- mo aëre atque excellentissimis aquis perfruitur, ut propterea Hi- spaniarum Reges posthabita Toleti urbe, quæ veterum Regum antiquissima sedes fuit, situque gaudet omni ex parte perop- portuno, ibi solium collocarent. Olim etiam Athenarum sa- lubritas maximi æstimata fuit, sic Job. Meursius de Fortuna Athen. cap. 3. p. 22. inquit. Supra urbem aër purus tenuisque & salubris, un- de ingenia ibi etiam acutiora existimata.* Plura circa hanc rem videre licet apud *Cic. Lib. de Fato.* Salubritas aëris *Bohemici* maxi- mè commendatur à *Bonslao Balbino, in Dec. I. Cap. V. Misc. hist. R.B.* egregia observatione, ubi commemorat Reges Bohemos quotiescunque ægroti vel in Austriam vel in Hungariam alio- quò deportari curarunt, brevi obiisse, contra qui infirmâ vale- ve se deportari curarunt, brevi obiisse, contra qui infirmâ vale-

tudine in Bohemiam ad venerunt, plerosque fanitatem recuperasse, idque constare exemplis Sigismundi, Maximiliani II. Matthiæ & Ferdinandi III. Cæsarum, ac Annæ conjugis Matthiæ. *Hamdollahi Caspiniensis in histor. natur. quam Persica dialecto concinnavit, maximè salubrem prædicat terram Ispahanæ, quando juxta interpretationem Velschii de Vena Medinensi p. 204. dicit: Si uno in loco jungerentur terra Ispahana & borealis ventus Herate & aqua Chovarezmæ, non contingeret homines unquam mori. De salubritate Brasiliæ vid. Guilielmus Piso Histor. natur. & med. annexa Casp. Barlei rebus gestis p. 603. Perquam maturè scribit, pubescunt incolæ senescunt tardè, idque sine omni canitie aut calvitie, quo fit, quod longe ultra centesimum ætatis annum viridi sanèta non Americani tantum, sed & ipsi Europæi fruuntur, totumque adèd territorium Macrobius dici mereatur, non aliter, ac si fervor juvenilis frigore senectutis repressus temperatiorem illam in calidis hisce plagis efficeret. Neque enim solis calore torretur hæc terra, neque squalore vel aquarum penuria resiccatur, neque frigore extinguitur, sed rore perpetuo imbrisque multis ac fontibus irrigatur. Abundat balsamis nativis, oleis, mellibus non unius generis, herbarumque ac radicum medicarum & ad tuendum valetudinem potentium ferax est.*

§. II.

Italia quoque regio maximam partem est salubris. Italia Croton fuit civitas saluberrima Italiæ, inde ortum adagium: *Croton salubrius*, quoniam nunquam ibi pestis fuit orta vid. *Hoffm. Lex. p. 503.* Infra Neapolim & juxta Vesuvium montem sita sunt *Tabiæ*. Illas comprobant Authorum testimonia ob situm loci optimum, qui ut *Strabo* testis est inter occidentem æstivum & meridiem suavissimam siccamque africæ auram excipit, Cui *Aristotelis* ratio ad stipulatur in *primo Problem.* Nam mare ob placidas ad spirationes salubritatem facit insignem, unde navigantes semper coloratiores existunt, quam in palustribus degentes. Siccitatis verò nomine magnam *Tabiæ* ipsius lau-

laudem attribuit Galenus ad phtisic ac hæmoptoicos sanandos *Libr. Meth. Med. V.* hunc in modum: *Est, inquit, locus nempe Tabiæ, satis editus ac sicci aëris, nam in imo sinu, qui est inter Neapolim ac Surrentum, à Surrenti maxime latere porrigitur collis ad Tyrrhenum mare, qui leviter deflexus ad occasum, nec in meridiem totum procurrens, sinum ipsum à ventis iis, qui ab ortu essant, Euro, Subsolano atque Borea tutum reddunt; Conjungitur autem illi in imo sinu alter Vesuvii collis non parvus, qui propter ignem, qui in eo subjacet, non parum mihi ad ambiens eius aëris siccitatem conducere videtur, alioqui præter ipsum ignem, nec stagnum propinquum, nec palus, nec fluvius alicujus momenti usquam in sinu habetur. Omnibus verò ventis qui ab Arcto ad æstivum occasum perslant, Vesuvius ipse objicitur, multusque cinis ab eo ad mare usque pervenit, reliquæ videlicet materiæ tum quæ in combusto est, tum quæ nunc etiam exuritur. Omnia hæc aërem efficiunt siccum: ac omnes id genus herbas alit sicca ac adstringentis qualitatis, quæ & pascua pecoribus efficiunt salubria, lacque eis inter cætera generat, sicca item ac salubris qualitatis ad ea quæ diximus. vid. Galen. l. c. & ex eo Baccius de Thermis. Neque hic locus erit reticendus quem suppeditat Grillus in *Orat. de Stud. Med. p. 5.* *Fecundum mihi fuit Putolis locum Tabiarum contemplari ad quem Galenus solebat mittere eos, qui Romæ vitio pulmonis contabescabant.**

§. III.

Neapolitani aëris salubritatem præclare deprædicat Bartholin. de *Peregr. med. p. 28.* quando dicit: *Neapoli aër est saluberrimus ventilatur mari vicino, & ab oriente quoque mons Apenninus pervius patet, solum quoque calidissimum & sulphureum, quod aërem mundat, corrigitque. De æstate dicunt: quanto piu caldo, tanto piu sano: quia semper aura ven-*

ventilatur gratisimā; & si cum Romano aëre Neapolitanus commutetur exitum inferri putatur ob vapores ibi elevatos, nisi fibreas spiret, vel pluvia largior superveniat. Experientia consentit Quercetan. in Diætico: quia aër Neapoli subtilis, Rome crassior & mutatio periculosa ad contrarium, Rome quippe aër per apertos ante poros penetrat. Alexandria quoque à Veteribus semper salubris æstimata fuit, hinc teste Celso Phthistici in Ægyptum & speciatim in Alexandriam mittebantur. Curtius refert: Nullo fere die Alexandria solem serenum non videri propter aërem perpetuo ibi tranquillum.

§. IV.

Maximè omnium autem ubique terrarum loca illa sanitati & vitæ prolongandæ conducunt omnium confessione, quæ sunt editiora, montosa & aëre puro, sereno atque sicco fruuntur; item illa, quæ venti boreales & occidentales purgare & vi sua expansiva effluviis noxiorum copiam disjungere & dissipare apti sunt. Deinde ratio ipsa & medicorum ac physicorum consensus docet: quæcunque loca tenui puroque aëre gaudent, siccoque potius quam humido, quæ neque nimio æstu torrentur, nec nimio frigore congelantur, quæque patulo liberoque cælo fruuntur & cum solis radiis, tum medicis ventis exposita sunt, salubria vitæque hominum idonea esse: contra morbosa atque insalubria, quæ pigro crassoque ac supra modum humenti aëre gravantur; item valdè æstuosa aut perfrigida; tum humilia aut concava, quo nec solis radii, nec ventorum agitatio facile pervenit; vel quæ nimium violentis flatibus infestantur, aut denique contrariis qualitatibus non paulatim sed subito afficiuntur. Præcipue verò morbosa censentur nebulosa, uliginosa, palustria, saluginosa, ac ventis simul humentibus ac fervidis obnoxia, quæque aura qualibet foetida, cænosa, sulphurea, bituminosa afflantur, ac demum halitu quovis infecto ac gravi. Confer. *Donium de rebus salub. agr. Rom. p. 78. seq.*

§. V.

Tandem montosa regiones omnium sunt saluberrimæ nisi nimium fuerint gelidæ aliisque de causis ut aquarum vitio aut ventorum nimis vehementiâ noxiæ. Quapropter in *Apennini* quibusdam locis longissimæ ac præviridis senectutis homines reperiuntur, quemadmodum in *Tmoli* qui mons *Lydiæ* est cacumine, quod *Tempsin* vocant, centum quinquaginta annos incolas vivere *Mucianus* gravis apud *Plinium* Author discretè testatur. vid. *Plinius Lib. VII. c. 48.* Sic quoque *Arbos* montium celeberrimus intra *Macedoniam* atque *Thraciam* incolis suis ad longævitatæ acquirendam maximè accommodatus fuit teste *Erasmo Francisci* in *austländischen Kunst- und Sitten Spiegel l. 1. c. 28.* *Plato* dicit se in altissimis & temperatis regionibus invenisse valdè longævos vid. *Baquiæ sen. med. p. 22.* Existat etiã hanc in rem perelegans locus apud *Johan. Baptistam Donium* in *Libro de rebus salubr. agri Rom.* dum ait : *Illud perquam dignum notatu est, ea maximè loca temperatissimo aëre frui ac longævos homines progignere, quæ elata quidem ac sublimia sed non præaltis ac perfrigidis montibus edita, verum quæ longiori terrarum fastigio latenter assurgunt, ut in multarum regionum mediis & à mari procul recedentibus spatiis, quorum altitudinem, flumina illinc in diversum dilabentia ostendunt, ut in Umbriæ tractu circa Spoletum, ubi Apennini juga modicè attolluntur. Ibi enim si uspiam in Italia vivacissimi homines reperiuntur. Spectat huc elegans locus apud Dieterium in *Jatro p. 1412.* Urbes in montibus apertioribus quas aer ferit vehementior, salubriores merito habentur, sed si montes montibus, collesque collibus jungantur per flexuosa intervalla obscurarum vallium, sæpè mephitis exhalationum urbes incommodat, ut in salubriores sint civitatibus quæ in declivibus vallibus ipso in luto jacent. Apposite hoc contentione urbium *Hassiæ* *Marpurgensis* & *Gießensis* ex *D. Dan.**

C

Hor-

Horatii manu ductione potest monstrari, testisque esse possumus ipse ego utrarumque urbium incolae plurimos infestam fuisse montanam Marpurgum morbis pestilentibus quam depressam situ Gressam. Saepius febricitat septicolis Roma quam oegvñ Heidelbergam.

§. VI.

De caetero aer ruralis & loca rusticana semper praeferenda esse oppidanis non immerito creditur. Quapropter veteres Romanorum ob urbem Romam minus salubrem semper habitam, agrorum secessus ac ruris otium nimio opere expetebant ab aestivo solstitio ad aequinoctium usque septembris & nonnunquam longius; hinc exstruebant amenissimas ac saluberrimas villas, quales fuerunt *Albanae*, *Tusculanae* *Ciceronis*, *Nomentanae* *Senecae*, in quibus non modo pernoctabant, sed & vitam sine sanitate dispendio agebant. Circa *Tibur* magnates Romani salubritatis causa praedia habebant, quo aestate secedebant, hinc *Farnabius* in not. ad *Mart. Ep. 60.* scribit. *Ditiores praedia & villas circa Tibur aut in ipsa urbe ades habebant, quo aestate secedebant.* Praedia illa *Tiburina* appellabant, quemadmodum *Tusculana*, quae prope *Tusculum*, unde *Tusculanum villa Ciceronis*. *Martialis* praedia illa *gelidas Tiburis arces* nominat, quia caelum aestate non adeo aestu torridum ibi refrigeria dabat principibus Romanorum, qui aestate summam Tibur commeabant; se quoque *Tiburinum* habuisse *Lib. IV. Ep. VIII.* sive joco sive serio ait. Villam ipsam vel diversorium aestu vitando Tibur appellari docet nos *Papinius Lib. I. Sylv. it. Bartolinus adversar. Lib. 24. cap. 12.* *Magnus Lucullus* cujus meminit *Plutarchus* dicere solitus est se duas colere consuevisse villas alteram *Tusculani* aestate, alteram *hyeme* in *Bajanis*, (nam *Baje* semper aestuosae ad montis *Campaniae* radicem sitae sunt vid. *Farnab. in notis ad Mercurial. Lib. IV. Ep. 47.*) Hinc *Horatius*:

Nullus

Nullus in orbe locus Bajas præluceat amænis. Imò summus est apud omnes scriptores de *Bajarum* celebritate consensus, qui eas modo felices, modo beatas, modo principes aut alio ejusmodi præclaro epitheto nominant, ut luculenter inter alios peculiari *Epigrammate* modulatus est *Martialis*:

*Litus Beatae Veneris arcum Bajas,
Bajas superbe blanda donaturæ,
U. mille laudem Flacce versibus Bajas.
Laudabo digne non satis tamen Bajas.*

CAP. IV.

De

MORBIS IN QUIBUS PEREGRINATIONES
CONDUCCUNT.

§. I.

Cum abunde partim rationum ponderibus, partim veterum testimonio à nobis probatum fuerit secessus in peregrina loca inque alium aerem ac solum servanda valetudini multum conferre posse; operæ jam erit pretium ut sollicita & acri cura scrutemur, annon etiam ad ægritudines corporis propulsandas vitiaque viscerum emendanda conferat mutare loca. Ut autem hæc nostra assertio liquidissime pateat, ex veterum probatissimis non modo authoribus testimonia hanc ad rem pertinentia adducemus, verum etiam præclaris rationibus atque experientia id confirmare laborabimus. Primum autem in *corporis languore, viri-umque defectu* peregrinationes multum facere dilucide testantur veteres. Ita *Galenus Libr. de uteri cura*: corpore languentibus peregrinationem & equitationem commendabat. Et *Seneca Libri III. Cap. III. Quest. Nat.* scribit: *Multum virum sibi accessisse postquam vineas attigerit.* Idem gravis author

thor Epist. 85. ita dicit : *Itinera ista quae segnitiam mihi excutunt & valetudini prodesse judico & studiis, quare valetudinem adjuvent vides, cum pigrum me & negligentem corporis literarum amor faciat, aliena operâ exerceor.* Justus Lipsius Epist. prætermissa Offenbaci cum notis in Sueton. Ep. 12. p. 40. *Magnum solet ad confirmationem valetudinis momentum asserre peregrinatio cœlique & loci mutatio.*

§. II.

Deinceps quantum faciat benignior aer ad pulmonum morbos & vitia dici vix potest. *Phtisicos & hæmopticos medici olim in Ægyptum & Alexandriam mittebant uti jam primo hujus dissertationes capite memoratum legimus. Idem testatur Celsus Libr. 3. Cap. 22. p. 158. Si mali plus est & vera phtisis est, inter initia protinus occurrece necessarium est, neque enim facilius morbus cum inveteraverit, evincitur. Opus est si vires patiuntur navigatione, cœli mutatione, sic, ut densius quam id est, ex quo discesserit ager petatur. Ideoque aptissime Alexandriam ex Italia itur. Si id imbecillitas non sinit, nave tamen non longè gestari commodissimum est. Si navigationem aliqua res prohibet, lectica, vel alio modo corpus dimovendum est. Medici Neapolitani pro ultimo refugio phtisicos & qui sanguinem exspuunt vel ejusmodi thoracis ulcera ac alia vitia patiuntur ad Tabias mittunt, nam aerem ipsum ut etiam lactis potum inveniunt adeo salubrem ut sint qui totam in eis degant vitam. Ex recentioribus clarissimus Anglus Morton, in tr. de phtisi & maxime illâ quæ ex sanguinis benigni & spirituum defectu oritur, commendat migrationes in aerem apricum & salubrem, quem plusquam medicamenta cætera nervorum & spirituum confortatione, appetitus & hilaris animi recuperatione & consequenter tabis ingruentis præcautione experientiâ multâ edoctus ut plurimum conducere observavit. vid. cap. 3. Lib. 1. Et certe nulli parti corporis nostri magis*

gis faves loci aerisque mutatio quam pulmonibus, quoniam
immediate ad hos pertingit, hinc videmus quod etiam in tussi
egregium afferat solamen testante *Celfo Lib. 4. Cap. 4. p. 189. Ul-*
talis in omni tussi est peregrinatio, navigatio longa, loca mari-
tima, natationes.

§. III.

Mirabile illud est quod aeris conditio ac indoles ad ulce-
ra & fistulas sanandas tam varios edat effectus pro indole loco-
rum, adeo ut in certo aere curam recipiant, in alio recrude-
scant. Non inelegans hanc in rem est observatio *Ridlini* quan-
do scribit: *Juvenis quidam à pueritia ulceribus manus dex-*
træ spinæque ventosæ laborans, omnibus chirurgorum remediis
in cassum adhibitis denique mutavit locum atque aerem & vix
per semestre Vienna degenti ulcera fuerunt persanata vid. e-
jusd. Lin. med. Ann. 95. p. 256. In fistulis sanandis peregrina-
tionis vim egregia observatione testatur *Turquetus de Mayerne*
Consil. de phthisi, dum ait: Vidi nobilem, qui accepto profun-
do in thorace vulnere, bis sanatus est fistulâ succedente aper-
tioni in opposita parte factæ. In Hispaniam is migravit, ubi
post quinque annorum moram oclusa fuit fistula, patriæ red-
ditus climati frigido & humido hæc sponte reclusa est, sana-
tionemque iterum recepit in Hispania per totidem annorum
spatium. Memorabilis quoque hanc in rem est historia no-
tata à *Borrichio in Actis Hafn.* quando ita scribit: *Vir genero-*
sus ante hos viginti septem annos infelici lapsu crus perfregit;
chirurgi advocati, licet diu tricantes, nequiere ita solidare vul-
nus ut non perpetuo stillicidio ichor inde emanaret, desinente
in fistulam plagâ. Post annos aliquot *Madridum* legatur, ne-
glectâ propterea propter longi subsellii negotia curâ illâ inten-
tiori corporis, advertit tamen elapsis aliquot mensibus spon-
te stare serum induratum, nec amplius profluere quicquam trien-
nio integro & quod excurrit. Ut rediit *Hafniam*, paulatim

aperitur fistula, & more veteri sero quotidie madet ad annos aliquot. Iterum in Hispaniam negotiorum causa mittitur, iterum coit vulnus, nec toto sexennio, quamdiu Madriti substitit scaturit quitquam. Tandem redditus patrie in paucis mensibus apertum rursus foramen videt, quod hodieque nondum coit, aere Arctoo humidiorereferante, quod Hispanus sicciore occluserat. vid. Act. Hafn. Vol. III. obs. 43. p. 76. Quod de ulceribus ac fistulis jam diximus, idem quoque valet de Vulneribus. Ita Paræus Lib. 10. cap. 8. notavit: *Vulnera capitis difficilius curari Lutetia quam Avinionis, & vice versa vulnera pedum facilius sanari Lutetia quam Avionnis* additque rationem, quia Lutetia aer frigidior & sicciore vulneribus capitis insensus est, aer vero Avinionis calidus humorum fluiditatis & subtilitatis causa, quare humores facilius ad pedes devoluntur, ubi vulneryum sanationem difficiliorem reddunt. vid. plural. c. Ita alii scribunt Florentia etiam vulnera capitis periculosa & curatu difficilia esse.

§. IV.

In capitis & nervorum morbis mutatio loci & aeris haud minimum ad sanitatem fert punctum. Et hoc jam dudum dilucide testatur Hippocr. Lib. II. aph 47. *Finem epilepsie juvenibus afferunt etatis, loci & victus mutatio.* Nam cum epilepsia malum sit habituale & secundum Excell. Præsidis sententiam spasmus meningum cerebri, qui a stagnatione humorum circa has membranas magis vel minus acrium venit, hinc cum aere peregrinus sanguinis diathesin ac crasin mutet & spiritibus cum in illorum pabulum maxime cedat, novam quoque indolem ac motum procuret, hinc iis vigoratis obstructions iis in locis facilius cedunt & a motu talismodi inordinato, spasmodico deflectunt aliumque sibi formant, unde horrendi talismodi paroxismi cessant. Neque dubium est in vertigine, melancholia, mania omnibusque morbis habitualibus & qui a spi-

spirituum perverso motu fiunt eosdem effectus habere com-
meatum in alienum aerem. *In insana regiones mutare debere a-*
gros & si mens redit annua peregrinatione esse jactandos dudum id
prodidit Celsus L. 3. c. 18. Dolorem capitis singulis pleniluniis re-
pullulantem mutatione loci tandem curatum fuisse testatur
Loesius Lib. 1. obs. 13.

§. V.

In affectibus quoque chronicis egregium alleviamentum
adferunt peregrinationes. Ordinem inter hos ducit malum hy-
pochondriacum cujus pathemata mirum in modum mitigari so-
lent ab alieno puriori aere & per motum quo peregrinantes
fruuntur. Illud mirandum est, quod etiam *hydrops*, qui ex con-
tumacissimis hepaticarum glandularum obstructionibus nasci
solet, solatium & decrementum ab aere mutato experiatur.
Memorabilia sunt quae scribit *Epiphanius Ferdinandus in suis Con-*
sult. p. 33. Neapoli hydroticos ad agrum Puteolanum, tabidos ad Ta-
bias relegant, & ego Messapia nonnullos agros siue tabidos siue hydro-
picos, maxime quando divites sunt, ad aerem S. Angeli vulgo Tosini
dimitto & non sine maxima aegrotantium utilitate, & memini inter a-
lios me misisse annis elapsis quendam meum vicinum empyematicum,
phthisicum atque consumptum ab hectica febre per sex menses, cui sola
curis & ossa apparebant &c. In febribus intermittentibus nonnun-
quam opem laudatissimam fert aeris mutatio. Seneca febre,
laborans recepit se in Nomentanum & ibi fuit sanatus, quam in
rem consensit Bongarsius Epist. VII. ad Ioh. Camerar. Ego febr-
cula tentatus & vexatus tus si gravissima liberavi me provectione mar-
chica. Ita etiam Casp. Peucerus ad depellendam febrem mu-
tabat aerem ut scribit ejus socer Philipp. Melanchthon in Epist. p.
110. Idem clarissimus Melanchthon L. 5. Epist. p. 668. ad Meien-
burgium scribit: Comperi in febribus initio mutationem aeris utilem
esse, vidique multos hoc consilio curari.

§. VI.

In universum illud servandum est, peregrinationes & ae-
ris mutationes in morbis qui a spirituum defectu & sanguinis
ac humorum dyscrasia originem suam ducunt, ubi sanguinis
spi-

spirituascencia blandè promovenda, transpiratio jùvanda & vires resciciendæ sunt, adjumentum præstare maximum. Etenim aer purior & defecatus non modo spiritus immediate reficit & solatur, ipsisque aptissimam materiam præber, sicque vires quæ ex spiritu copia nascuntur, efficaciter erigit; verum etiam aer hanc possidet naturam, ut ipsam sanguinis mixturam ejusque intestinum motum variè alteret ac demutat. Quantam potentiam aer habeat infermentescibilibus pervulgata res est; ita cerevisiarum sapor peculiaris certis locis non tam ab ingredientibus & tractationis modo, quam ab aere singulis locis proprio dependet, qui cum varius sit, variam quoque texturæ ac crasseos mutationem, à quâ odor, sapor, virtus maximam partem pendet, inducit sub ipso fermentationis actu. Curiosum est, quod aer effluviis sulphureis refertus, quod accidit in tonitru & fulmine, cerevisiam in fermentatione existentem mox corrumpat & acescentem efficiat. Ex quibus vel inde elicere licet, quanta vi polleat aer in crasi ac textura sanguinis humani mutanda, ut adeo non possint non consequi effectus mirabiles in morbis depulsandis, quales similes ab alia medicina vix quidem possunt expectari.

§. VII.

Nos igitur in genere iis in morbis qui sunt diurni, qui habituales, qui medicamentorum vires eludunt, ubi tamen viscera penitus nõ sunt corrupta sed virium adhuc quoddam robur percipitur, maximopere svadent s& commendamus medicinam ex aere propter dictas in superiori capite causas; utpote experientia certa didicimus quos medicamina morbos non curant, aerem sapius sanare. Ex nostra autem sententia cœli locique mutatio convenientissima erit ex hypochondriaca & scorbutica affectione laborantibus. Etenim si quid hypochondriacis confert, certe est motus, qui sanguinis motum in hoc morbo impeditum suscitatur, excretionem & transpirationem adjuvat & crudum viscidumque humorem in membris hinc inde residentem discutit. Si quid porro hypochondriacis prodest certe est aer purus, benignus, serenus, qui spirituascencia san-

gvi-

gvinis blandè promovet & spiritibus materiam præbet laudatissimam. Omittimus liberio rem ac tranquillum animi statum, qui in hypochondriacis ad anxias & tristes curas animiq; angores perpetuo ferè dispositis valdè desideratur & per itinera in loca amœna, jucunda, novarum rerum plena acquiritur. De cætero commendamus febre lenta & hæctico morbo viriumque langvire affectis non sine ratione locorum mutationes. Laudandus hoc ingenere nobis merito est expertissimus Sydenhamius, qui experientia laudatissima & certissima in scriptis affirmat non dari expeditiorem langvidorum hæcticorum medicinam, quam si æquabilis exercitationis motu corpus agitent. Et cum a depressa laudabili sanguinis & humorum spirituaſcentia, nec non accumulatiõne multarum sordium viscidarum in sanguine & primis viis & emunctoriorum opere neglecto lentus talis modi morbus suscitetur, liquido apparet, aerem temperatè benignum particulis elasticis expansivis instructum & sulphure balsamico præditum spiritus recreando, sanguinis motum & transpirationem sordium halituosarum procurando non posse non egregium solamen atq; levamentum afferre.

§. VIII.

Denique in quacunq; cutis impuritate ulcerosa & pustulosa, scabie cujuscunq; generis, lepra, defluxionibus salſis cutim defœdantibus, si aliis ordinariis remediis cedere nolint, utilissimam fore judicamus locorum aerisque mutationem; utpote quis est qui non perspicit molesta hæc & scæda cutis incommoda a peregrinis salibus in lympha accumulatis, nec per poros & glandulas subcutaneas debitè secretis originem suam petere? si autem quis degit in aere pigro, præhumido vappido salſuginoso, non potest quin causam præbeat hisce malis apertissimam. Quapropter opus certè est tali in casu ut quis aerem mutet & cedat in meliorem, qui salibus non imprægnatus, qui transpirationem & sordium salinarum secretionem per cutis spiracula promovet, hoc pacto effici potest, ut salubriori aere usus mox recipiat perfectam valetudinem

D

nem

nem. Præterea in spirituum & nervorum morbis præsertim truculentissimis spasmodicis qui ex atonia partium spirituumque anomalo & per habitum acquisito irregulari motu proficiuntur, nullo in sanguine & visceribus manifesto apparente vitio, si quid juvat vel malum levat, certe aeris est commutatio. Cum enim aer ut dictum est spiritus quoad materiam maximè constituat, accidit ut novo & insveto aere accedente ad cerebrum & nervosum systema mutatio magna in crasi, motuque contingat, ut hac ratione tales effectus in medendo subsequantur, quales a nulla alia medicina cæteroquin celebratissima expectari possunt. Apparet jam liquido ratio quare in epilepsia habituali & idiopathica laudaverit magnus noster *Hippocrates* victus locique mutationem.

CAP. V.

DE

CAUTELIS IN ITINERIBUS OBSERVANDIS.

§. I.

Quemadmodum ex aere multi ac gravissimi oriuntur morbi, ita ut non tantum epidemii, sed etiam chronici inde & certis locis endemii originem nanciscantur, sic etiam in aere incomparabilis medicina est quaerenda. Etenim temperies sicuti semper ad vitam est pernecessaria, ita maximè illud valet circa aerem. Locorum enim mutationes mutant corpora modo in meliorem modo in statum pejorem. Si remotas terras peregrinatione adimus, tunc demum experimur, quid possit alius sol, aliud clima, quid possit aeris & victus mutatio. Cum autem rarissimè perfectè temperatus aer reperitur, sed excessivis qualitatibus secundum loci situm, secundum anni tempora, secundum tempestates potissimum præditus sit; inde si quis rectè aere velit uti pro medicina, necesse est ut aerem cujuscunque loci cognitum habeat, ad quos morbos disponat, qua intemperie gaudeat, ut postea medicus prudens consilium dare queat, qualls

qualis aer & locus sit eligendus. Siquidem non promiscuè
 omnis aeris & loci mutatio iuvat, sed tantum talis, qui contra-
 rius est aeri isti qui morbum peperit. Nam non omne corpus
 ferre potest omnia, hinc utique peregrinationes nisi pruden-
 ter instituantur periculosæ sunt, quod confirmari posset multis
 exemplis. Pulchrè scribit *Celsus Lib. I. Cap. I. Persimum cælum*
est, quod agrum fecit, adeo ut in id quoque genus quod natura pejus est,
in hoc statu salubris mutatio sit. Exemplo sit aer serenus, purus,
 ficcus, qui alias saluberrimus, & tamen phthificali aere non
 commode perfruuntur. *Conf. Obs. barometr. Excell. Presidis,* sed
 magis gaudent aere temperatè humido; hinc etiam patet ra-
 tio cur tantopere fuit commendata veteribus navigatio in Æ-
 gyptum.

§. II.

Secundo quicumque perfruuntur aere gravi, humido,
 turbido, quali gaudent, qui in insulis, quæ hæc de causa in v-
 niversum sunt insalubriores, viunt, cedendum est in purio-
 rem unde rectè faciunt Angli ubi rara est serenitas, & semper
 ferè similis Autumno tempestas cum aere gravi, cælo denso, nu-
 bibus obfito, quando in Galliam, ubi aer purior, serenior, te-
 nuior, migrant. Curiosum est quod scribit *Claramontius* hæc
de re de aere, aquis & locis terræ Angl. p. 18. De aeris Anglicani tem-
perie melius judicare me a quidem sententia nemo potest, quam qui il-
lic ex Hispania aut Italia, aut editissimis Gallie partibus commigrant.
Experiuntur enim in seipfis aliquam intra paucos annos commutatio-
nem. Præsertim vero quibus splendida & sicca bilis est. Nam illi o-
mnium optime in hac Insula degunt. Secundum eos valde sanguinei,
deinde Melancholici. Pituitosi & catarrhis obnoxii deterrime. Con-
tera qui ex Anglia phthifis & scorbuto laborantes in Galliam profiscun-
tur, ii ferme hausto illinc aere puriore convalescunt. Porro in An-
glia lues Gallica difficillime sanabilis est, cum hic morbus a
lymphæ contumaci coagulo & stagnatione oriatur & spirituo-
sum ac mobilem requirat sanguinem, qualis sub tali aere non
generatur; hinc optimo successu lue venerea laborantes in
Galliam trajicere solent.

§. III.

Tertio in salubritate nonnunquā primas tenet aer natus. Quodā enim quasi fœderis jure inito, agris; symbola sua erogat viresq; salutariter prodit, ut extra patriam, profecti reduces la- rium tutela a morbis sapius gravibus vindicentur. vid. *Muraldus in Ephem. N. C. Dec. II. A. IV. p. 246.* Ita compertum est experien- tia nonnullos extra patriam longe distitam agentes in nostris terris non bene sese habere, sed perpetuo esse valetudinarios neque perfectam consequi sanitatem nisi rursus in patriam suam proficiscantur. Ita Sveci, Norwegi, qui aeri rigidiori ac frigidiori assueti sunt, raro perfecte sani sunt in nostris terris. Deinceps qui marino aere subinde fruuntur, non leviter al- terantur, si terrarum incolæ sunt, sicuti id compertum ac per- vulgatum est in Batavis.

§. IV.

Quarto loco ratione habitus corporis & temperamento- rum variare quoque debet ipsa cæli mutatio. Quapropter qui graciles sunt & nimia corporis laborant siccitate, ad phthi- sin inclinant, nec non calore præternaturali capitisque dolore frequentius corripuntur, omnibus modis abstineant ab aere nimis sicco, fervido, sed potius in loca temperata ipsis mi- grandum erit. Quicumque autem sunt obesi sanguine pleni, etate senes & nervos imbecilles habent, item qui ad paralyfin rhevmatismos, apoplexiam, spasmodica pathemata dispositi sunt, omni studio evitent loca valde frigida, montana septen- trioni obversa, quod etiam valet de iis qui in pectore quan- dam sentiunt asperitatem vel tussi vexantur, aut quorum pul- mo & pectus debile est, tales enim ipso etiam *Rhase teste Lib. V. cap. IV.* Si aerem attraxerint frigidum ad tussim vel ad sangui- nem spuendum velociter pervenient. Tandem opus est ut caveant ii qui teneræ sunt constitutionis, tenui & spongioso corporis habitu præditi sunt, victuque usi sunt tenui & deli- cato, ne commigreant in eas terras ubi aer densior, gravis & im- purus est & victus durior crassior, experientia enim didicimus

tales rediisse ut plurimum valetudinarios, qui postea phthisi, hestica demortui fuerunt, vel lentos hypochondriacos sibi contraxerunt affectu, utpote à tali aere & victu in tenerioribus corporibus per facile contumaces & scirrhosæ indurationes viscerum & obstructiones glandulosorum emunctoriorum gravissimorum morborum generatrices progigni possunt. Sanguinei & cholericæ calidam incolentes regionem, ne proficiantur in loca calidiora & sicciora & ubi vina generosiora sunt in deliciis & usu, operam dare debent eximiam: ita Gallis Italia, præsertim Sicilia solet esse funesta.

§. V.

Quinto quod attinet ad ipsum iter faciendum & hoc quoque ad hominum habitudinem attemperandum esse disserit Hipp. de salut. vict. dum inquit. *Corpulentos celerius graciles vero lentius iter facere convenit. Et Galenus in comment. addit rationem: Nam celer motus augendo calorem corpus colliquat, in motibus vero remisstoribus calor mediocris sanguificationi & nutritioni prodest.*

§. VI.

Sexto in itinere ipso faciendo quædam sunt notandæ cautela, videlicet plethoricus si iter, præsertim longum vult peragere, priusquam illud ingrediatur sanguinem emittat & alvum solvat necessum est, maxime si longum fuerit tempus ex quo neutrum fecerit. Si quis enim secedit in alienum aërem sanguine venis repletis & habitu corporis humoribus stipato, vix febres evadere poterit, sique eas aliquando evaserit & cutis rara est, neququam tamen evadet catarrhos, scabiem, pustulas. Cum autem homini non semper liceat longè peregrinari, nihilominus cuivis qui integræ valetudinem & a morbis immunem vult tueri, suadenda interdum est aeris & loci mutatio, nimirum ex aere urbano secedat in ruralem magis purum, magisque liberum & certe mox sentiet quandam alterationem circa sensuum exercitium, appetitus & digestionis negotium, somnum & vigilias, qui enim diu affvetus est domi sedere & aere domestico tectis concluso, urbano, perpetuo
frui

frui, si in liberum rusticanum aere secedit, accidit quandoq; ut gravitatem quandam in capite, in membris perferat ab aere eo qui spirituum & sanguinis crasin quodammodo immutat. Maxime omnium autem literatis & qui profundis speculationibus animi & corporis vires franguunt, secessus in prædia, in villas, quo aere puriori & liberiori utantur & rursus spiritus reficiant & animum à labore fessum relaxent. Merito enim in eo imitari literati nostri temporis antiquos philosophos & eruditos debent, qui in prædiis suis amoenissime exstructis frequentius ad sanitatem firmandam animumque roborandum vitam degebant.

§. VII.

Ultimo loco ne quis in ipso itinere noxam patiat, opus est ut si quis velit peregrinari longius, id minime faciat, in nimio frigore, neque in nimio calore, neque si fieri potest nocte, sed omnes excessivas qualitates injuriasq; aeris evitare debet. Deinde patiat corpus interdum quiescere & tunc paulo largius quam in itinere cibum & somnum capere potest, præstat enim in itinere à ventro pleno & largiori cœna abstinere, maxime si per noctem incedendum est. Ne autem lædatur à varii generis potu & victu, quem effugere non potest ipso in itinere, opus est ut omni cura ac diligentia ventriculi ac digestionis opus conservet, idque opportune fieri potest medicamentis stomachiis ventriculorum & calorem respicientibus, nec minus amicam quandam tenuitatem fœnerantibus. Ex horum genere laudem merentur salia volatilia oleosa temperata, elixiria balsamica, essentia amara aromatica, aqua viræ stomachales temperata & quæ sunt hujus generis alia. Hæc sufficiant hac vice. Deo autem T. O.

M. pro concessis viribus aternas persolvimus gratias.

F I N I S.

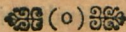
CLARISSIMO CANDIDATO
AMICO PERDILECTO

S. P. D.

PRÆSES.

Constans Sapientum olim medicorum fuit sententia; optimum illum medicum, qui optimus philosophus. Equidem non me later Divinum nostrum Senem increpare eos, qui altius de naturâ humanâ differunt, quam ad Medicinam pertinet. Attamen hoc loco neutiquam physicam medico inutilem scientiam declarat, sed eos tantum reprehendit, qui talia ad explicandam hominis naturam proferunt, quæ planè carent usu in arte medendi; quemadmodum tunc temporis fecere, qui hominem unum quid esse, velut aerem, ignem, neque ex elementis componi existimarunt. Ipse sapientissimus medicinæ parens præclarissima non minus ex Medicina, quam Physica prodidit monumenta, probè gnarus: omnes artis nostræ demonstrationes & principia ex ipsa Physica petenda ac depromenda esse. Etenim Medica theoria est universalium physices principiorum ad individuas & morbosas hominis affectiones applicatio. De cætero quis re ctius disfidia medicorum circa causas morborum & methodum veram medendi dirimere poterit, quam Physicus medicus? Quis diætæ rationem accommodatam tot individuis pro cæli, locorumq; natura & temperie sanguinis diversis præscribere poterit, quam Physicus? Quis falsam in praxi jactatam experientiam à verâ distinguere & remediorum vires dijudicare poterit, nisi qui vera ex physicis hauserit principia? Inter alia
di-

diserte id testatur Clarissime Candidate præfens, qdno
felici cura ac labore agitaſti argumentum; quis enim a-
lius poterit pervidere, qualis aer pariat morbos & qua-
lis medicinam præbeat, quam qui naturam aeris & loco-
rum probe intelligit? Laudo itaque & laudabo ſemper
eorum, qui Medicinæ operam navant inſtitutum, dum
Phyſicas regulas ad medicinam aptare diſcunt. Si ul-
lum autem ex meis cognovi, qui hoc in genere laudem
ac commendationem meretur, certe tu nominandus es
Clarissime Candidate, quippe indefeſſa ſolertia ac impi-
gro labore id effeciſti, ut non modo in vera theoria & ra-
tionali praxi, nec minus in anatomia, phyſica ac chy-
mia non languidè ſed cum judicio & ſolidè te eſſe verſa-
tum publice affirmare debeam. Tu non præcipiti cur-
ſu ac ſaltu paucorum annorum ſpatio emenſo ad honores, ad
praxin, infelici ſæpius ominè, graſſaris, ſed ad maturita-
tem ſtudia tua perduxiſti, cum non tantum Lipſiæ per
quinque annos, in noſtra autem Academia eodem an-
norum numero domesticâ & privatiſſimâ noſtrâ ſem-
per uſus es manuſductione. Idcirco nulli proſus dubi-
tamus, quin per eruditionem non vulgarem nec minus
animi integritatem futurum ſit, ut felices tuarum rerum
ſucceſſus ad noſtri & tuorum vota certiffime ſubſequan-
tur. Vale! Dabam e Muſeo d. XII. Auguſti M. DCCII.

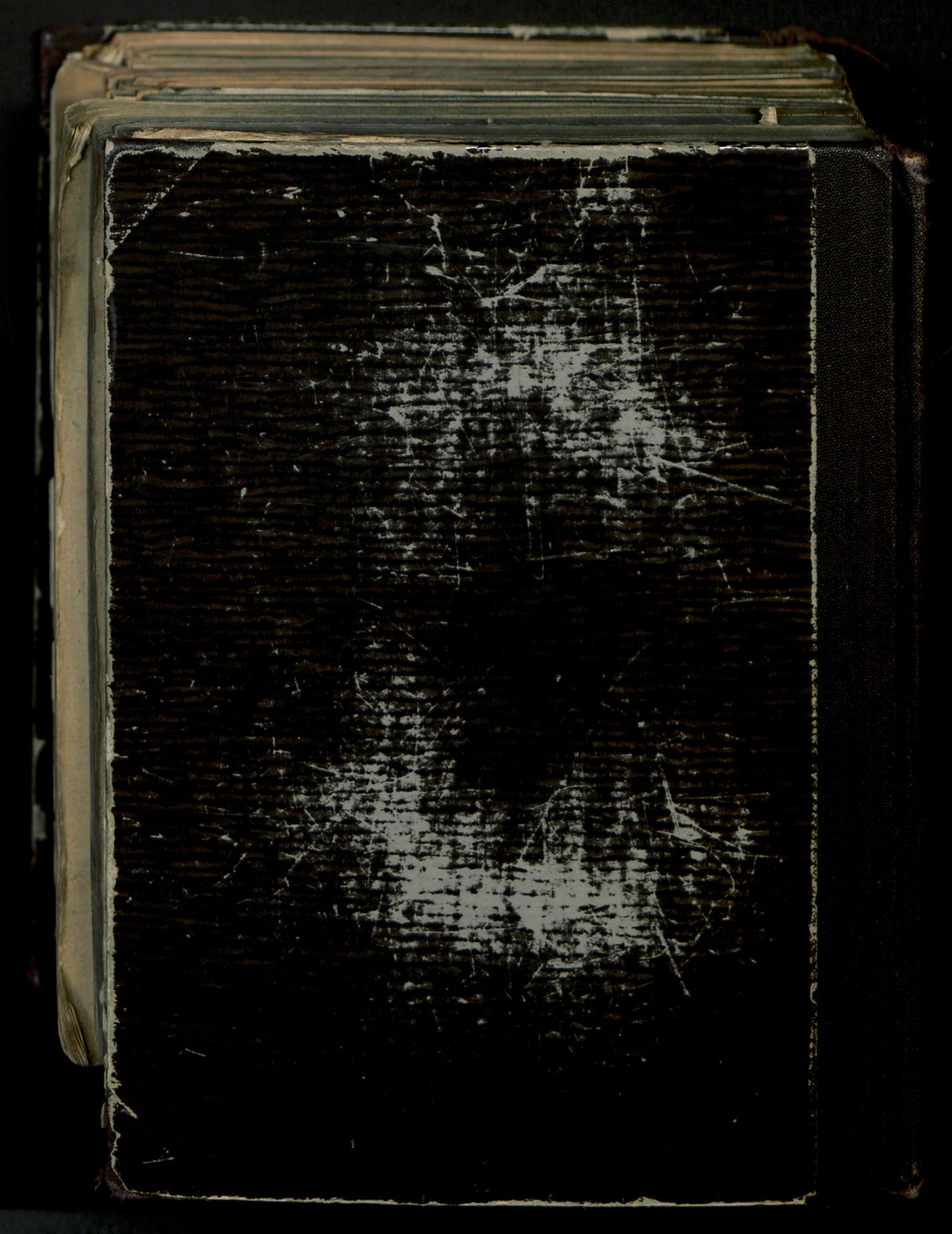
Halle, Diss., 1707 (Br/R)

ULB Halle 3
001 513 001

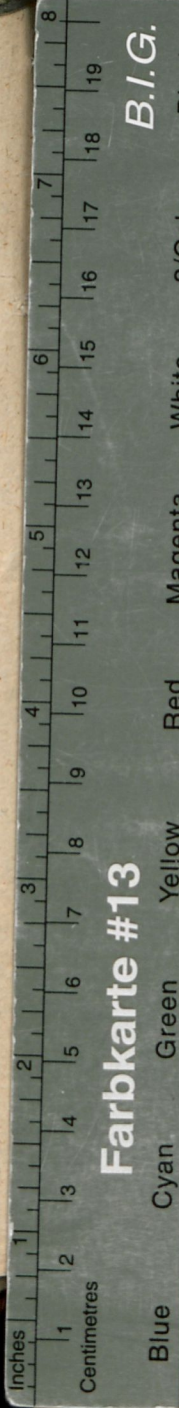

Sb

13
1701
222 a

D. B. V.
GURALIS PHYSICO-MEDICA
de

GRINA- S SANITATIS STITUENDIS,

Quam
AGNIFICENTISSIMO,
PRINCIPE AC DOMINO,
ICO WILHELMO,
IÆ ET ELECTORATUS
CI HEREDE, ET RELIQUA,
Electoralis Fridericiana,
OSISSIMÆ FACULTATIS MEDICÆ,
B PRÆSIDIO,

RICI HOFFMANNI
Prof. Publ. Medici Regii & Elect.
e h.t. Facult. Med. Decani

RIS, PROMOTORIS ATQVE HOSPITIS SVI
antia genere jugiter colendi

CTORIS GRADU

arte Medica rite obtinendis
M. DCCI, horis ante & pomeridianis
licitorum disquisitioni submittit

S THEODORUS Barthold/
udicenfis Misnicus.

Literis Chr. Henckelii, Acad. Typ.

